

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NGÔ QUỐC TUẤN

TIỂU THUYẾT ĐOÀN HỮU NAM

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NGỮ VĂN

THÁI NGUYÊN - 2013

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NGÔ QUỐC TUẤN

TIỂU THUYẾT ĐOÀN HỮU NAM

Chuyên ngành: VĂN HỌC VIỆT NAM

Mã số: 60220121

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NGỮ VĂN

Người hướng dẫn khoa học: TS. Cao Thị Hảo

THÁI NGUYÊN - 2013

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của cá nhân tôi. Các nội dung nêu trong luận văn là kết quả làm việc của tôi và chưa được công bố trong bất cứ một công trình nào khác.

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2013

Tác giả luận văn

Ngô Quốc Tuấn

LỜI CẢM ƠN

Sau một thời gian nghiên cứu đề tài **Tiểu thuyết Đoàn Hữu Nam**, đến nay chúng tôi đã hoàn thành và được phép bảo vệ luận văn.

Với tình cảm chân thành, tôi xin cảm ơn các thầy cô giáo khoa Ngữ văn, khoa Sau đại học, cán bộ phòng quản lý khoa học trường Đại học Sư phạm – Đại học Thái Nguyên đã tạo điều kiện thuận lợi cho tôi trong suốt quá trình học tập, nghiên cứu tại trường.

Với sự biết ơn chân thành tôi bày tỏ lòng cảm ơn sâu sắc tới **TS. Cao Thị Hảo** - người đã tận tình hướng dẫn và giúp đỡ tôi trong suốt quá trình thực hiện đề tài.

Xin cảm ơn nhà văn Đoàn Hữu Nam đã tạo điều kiện giúp đỡ về tư liệu và thời gian để tôi hoàn thành phần nghiên cứu của mình.

Cũng xin cảm ơn tới Ban giám hiệu trường PTDT Nội trú Sa Pa đã tạo điều kiện giúp đỡ và động viên trong suốt quá trình nghiên cứu.

Tôi cũng xin được bày tỏ lòng cảm ơn sâu sắc tới bạn bè cùng gia đình và những người thân đã động viên, quan tâm chia sẻ và tạo mọi điều kiện giúp tôi hoàn thành tốt khoá học này.

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2013

Tác giả luận văn

Ngô Quốc Tuấn

MỤC LỤC

	Trang
Trang bìa phụ	
Lời cảm ơn	i
Lời cam đoan.....	ii
Mục lục.....	iii
MỞ ĐẦU	1
NỘI DUNG.....	8
Chương 1. TIỂU THUYẾT ĐOÀN HỮU NAM TRONG DÒNG VĂN XUÔI HIỆN ĐẠI VIẾT VỀ DÂN TỘC MIỀN NÚI	8
1.1. Diện mạo văn xuôi hiện đại viết về dân tộc miền núi	8
1.1.1. Quá trình vận động	8
1.1.1.1. Giai đoạn trước năm 1945	8
1.1.1.2. Giai đoạn 1945 – 1975	9
1.1.1.3. Giai đoạn từ sau năm 1975 đến nay	12
1.1.2. Những thành tựu tiêu biểu	20
1.2. Hành trình sáng tạo nghệ thuật của nhà văn Đoàn Hữu Nam	23
1.2.1. Vài nét về tiểu sử và con người	23
1.2.2. Hành trình sáng tạo nghệ thuật của nhà văn Đoàn Hữu Nam	23
Chương 2. HIỆN THỰC CUỘC SỐNG VÀ CON NGƯỜI MIỀN NÚI TRONG TIỂU THUYẾT ĐOÀN HỮU NAM	30
2.1. Bức tranh hiện thực sống động về miền núi.....	30
2.1.1. Hiện thực về thổ phỉ và cuộc đấu tranh tiêu phỉ của đồng bào miền núi	30
2.1.2. Những phong tục tập quán đậm đà bản sắc dân tộc	36
2.1.3. Thiên nhiên miền núi hoang dã, lãng mạn.....	44
2.2. Hình ảnh con người miền núi trong tiểu thuyết Đoàn Hữu Nam	50
2.2.1. Những tên thô ty, thô phỉ cuồng vọng, tàn bạo	51
2.2.2. Những người dân có số phận đau thương thức tỉnh đi theo cách mạng	55

Chương 3. MỘT SỐ PHƯƠNG DIỆN NGHỆ THUẬT TRONG	
TIỂU THUYẾT ĐOÀN HỮU NAM	64
3.1. Cốt truyện	64
3.1.1. Kiểu cốt truyện lịch sử.....	65
3.1.2. Kiểu cốt truyện đời tư	69
3.2. Nghệ thuật xây dựng nhân vật.....	72
3.2.1. Khắc hoạ nhân vật qua miêu tả ngoại hình.....	73
3.2.2. Khắc hoạ nhân vật qua miêu tả nội tâm.....	74
3.2.3. Sử dụng đặc dụng yếu tố kì ảo để xây dựng nhân vật phản diện	77
3.3. Ngôn ngữ nghệ thuật	82
3.3.1. Sử dụng phổ biến nghệ thuật so sánh và ngôn ngữ giàu hình ảnh ...	82
3.3.2. Sử dụng nhiều thành ngữ, tục ngữ dân gian của các dân tộc thiểu số....	86
3.3.3. Lời văn đậm tính triết lý, lãng mạn, bay bổng	89
KẾT LUẬN	92
DANH MỤC CÁC CÔNG TRÌNH CÓ LIÊN QUAN ĐẾN LUẬN VĂN.....	94
TÀI LIỆU THAM KHẢO	97

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1. Văn học viết về dân tộc và miền núi là khu vực có sự hiện diện khá đông đủ bộ mặt văn học các dân tộc anh em trong đại gia đình các dân tộc Việt Nam. Với khả năng khơi sâu vào cái riêng, cái đặc sắc của mỗi dân tộc, vùng miền, văn học dân tộc miền núi đã đem lại sự phong phú, đa dạng và có một vị trí nhất định trong dòng chảy văn học Việt Nam hiện đại. Đặc biệt, những nét đặc thù trong thiên nhiên và khí chất con người miền núi đã tạo nên sức gợi riêng, so với văn xuôi viết về đồng bằng, đô thị. Nhà nghiên cứu Phong Lê đã từng nhận xét: “*văn xuôi miền núi chiếm lĩnh được một vẻ riêng, không thay thế được, không ai bắt chước được*”. Do đó nghiên cứu về văn học viết về đề tài miền núi sẽ có nhiều khám phá thú vị.

1.2. Mỗi một nhà văn đều thông qua thế giới nghệ thuật trong tác phẩm của mình để gửi gắm một quan niệm nghệ thuật về hiện thực đời sống và tâm điểm của bức tranh ấy là số phận những con người trước những thử thách, những bi kịch trong cuộc sống đời thường hay trước những bão giông của lịch sử.... Trong văn học đương đại có khá nhiều nhà văn tiêu biểu viết về đề tài miền núi đã để lại ấn tượng sâu sắc trong lòng người đọc như: Ma Văn Kháng, Mạc Phi, Vi Hồng, Cao Duy Sơn, Đỗ Bích Thủy... Đoàn Hữu Nam là một cái tên khá mới. Ông có duyên với bút mực bắt đầu từ thơ, truyện ngắn, nhưng thành công hơn cả là tiểu thuyết. Tiểu thuyết của Đoàn Hữu Nam phản ánh khá phong phú hiện thực miền núi những năm sục sôi cách mạng giành chính quyền và tiểu phẩm với nhiều biến cố lịch sử gắn liền với đời sống của cộng đồng các dân tộc: Hmông, Dao, Giáy... ở các tỉnh miền núi phía Bắc nước ta, đặc biệt là Lào Cai - mảnh đất đã hoá thành máu thịt trong các sáng tác của ông. Chúng ta có thể kể tới những tác phẩm tiêu biểu của Đoàn Hữu Nam như: *Tình rừng*, *Trên đỉnh đèo giông bão* và nổi tiếng hơn cả là *Thổ phỉ*. Tiểu thuyết *Thổ phỉ* của nhà văn họ Đoàn đã được giải A của Hội văn

học nghệ thuật các dân tộc thiểu số Việt Nam (năm 2010) và được chuyển thể thành kịch bản phim công chiếu rộng rãi.

1.3. Nghiên cứu về tiểu thuyết của Đoàn Hữu Nam đã có khá nhiều bài viết, bình luận, đánh giá, nhận xét về nội dung và phong cách nghệ thuật, cách kết cấu, ngôn ngữ... mang phong cách riêng. Đó là những nhận xét của các nhà văn Trung Trung Đĩnh, Phạm Duy Nghĩa, Sương Nguyệt Minh, Đoàn Minh Tâm, Văn Công Hùng, Lộc Bích Kiệm, Cao Văn Tư... Nhưng đi sâu để tìm hiểu những đóng góp của tiểu thuyết Đoàn Hữu Nam về phương diện nội dung và nghệ thuật để nhận diện những đặc điểm mới mẻ trong phong cách sáng tác của nhà văn này thì đến nay vẫn là một khoảng trống. Hy vọng đề tài này sẽ góp phần nhận diện một gương mặt tiêu biểu trong làng văn xuôi đương đại dân tộc và miền núi và có thể làm tư liệu cho những ai nghiên cứu tiểu thuyết Đoàn Hữu Nam nói riêng và văn xuôi dân tộc và miền núi nói chung. Qua đó, chúng tôi cũng muốn giới thiệu với bạn đọc về con người và vùng đất Lào Cai với những lịch sử văn hoá, những phong tục tập quán tiêu biểu. Hơn nữa, là người con của Lào Cai - miền đất giáp biên giới phía Bắc của Tổ quốc - tôi cũng mong muốn sẽ hiểu hơn, yêu hơn vùng đất và con người nơi đây và muốn truyền cho độc giả niềm yêu mến đó khi thực hiện luận văn này.

2. Lịch sử vấn đề

So với các nhà văn viết về miền núi và dân tộc như Tô Hoài, Nguyễn Ngọc hay Ma Văn Kháng thì Đoàn Hữu Nam là một cái tên khá mới mẻ. Anh sáng tác từ những năm 80 – 90 của thế kỷ XX, nhưng thực sự được bạn đọc biết đến vào những năm đầu tiên của thế kỷ XXI, đặc biệt khi tiểu thuyết *Thổ phỉ* (2010) đạt được giải thưởng cao - Giải A Hội văn học nghệ thuật các dân tộc thiểu số Việt Nam. Sau sự kiện này, Hội Văn học nghệ thuật các dân tộc thiểu số Việt Nam đã tổ chức một cuộc tọa đàm về “*Tiểu thuyết Thổ phỉ của Đoàn Hữu Nam và Văn học trẻ dân tộc thiểu số Việt Nam đương đại*”.

Cuộc toạ đàm này đã diễn ra tại văn phòng cơ quan Hội văn học nghệ thuật các dân tộc thiểu số vào ngày 23.4.2011 với sự chủ trì của nhà văn Cao Duy Sơn – Phó Chủ tịch Hội và sự điều hành của nhà thơ Inrasara. Có nhiều nhà văn, nhà thơ, nhà nghiên cứu về văn học dân tộc và miền núi đã tham gia trong cuộc toạ đàm này. Tiêu biểu như: Hoàng Quảng Uyên, Lê Minh Thảo, Mã A Lềnh, Lâm Tiến, Trung Trung Đỉnh, Sương Nguyệt Minh, Phạm Duy Nghĩa... Các ý kiến đánh giá xoay quanh những đóng góp và hạn chế của tiểu thuyết **Thổ phỉ** cho văn học đương đại Việt Nam, nhất là văn học viết về dân tộc và miền núi.

Mã A Lềnh cho rằng: “*xung đột thiết ác đầy tính thời sự trong **Thổ phỉ** đã được khắc họa rất thành công*”, nhưng “*lực lượng đằng sau lưng thổ phỉ xúi bẩy huyết chó, suýt thú cắn càn... hoàn toàn vắng bóng trong tác phẩm*”. Nhà nghiên cứu Lâm Tiến khẳng định: “*nội dung hiện thực phản ánh trong **Thổ phỉ** của Đoàn Hữu Nam không có gì mới, trừ cụ giáo Choong*”. Sương Nguyệt Minh lại không đồng ý với ý kiến này, anh cho rằng: “*Đoàn Hữu Nam đã có nỗ lực rất lớn trong cách thể hiện*”.

Hoàng Quảng Uyên nhấn mạnh ưu điểm trong cách sử dụng từ ngữ của Đoàn Hữu Nam là “*nói như người Dao, người Mông nghĩ*” không như người Kinh viết về dân tộc thiểu số lâu nay. Điều này chứng tỏ Đoàn Hữu Nam đã gắn bó rất sâu nặng với con người và cuộc sống vùng núi Lào Cai, “*lặn sâu vào cuộc sống hàng ngày của đồng bào, hiểu biết vùng núi rừng với bao ngõ ngách của nó*” (Trung Trung Đỉnh). Nhà thơ Inrasara lại chỉ ra xu hướng sáng tác của **Thổ phỉ** là “*viết theo phương pháp hiện thực, hiện thực xã hội chủ nghĩa nữa*”. Chính vì viết theo xu hướng này, theo Inrasara, “*hạn chế nổi cộm nhất*” của **Thổ phỉ** là “*cái nhìn của Thượng đế - tác giả*”. Có lẽ đây không chỉ là một nhận xét riêng dành cho tiểu thuyết **Thổ phỉ** của Đoàn Hữu Nam mà là một đánh giá chung cho văn học dân tộc thiểu số, miền núi đương đại.

Có thể nói, trong cuộc toạ đàm này một số ưu điểm và hạn chế của cuốn tiểu thuyết **Thổ phỉ** đã được các tác giả đưa ra bàn luận một cách khách quan,

khoa học, thậm chí có những ý kiến trái chiều nhau. Tuy nhiên, tất cả những nhà nghiên cứu, nhà văn trong cuộc toạ đàm đều nhất trí khẳng định: Mặc dù vẫn còn những hạn chế nhất định nhưng **Thổ phỉ** của Đoàn Hữu Nam là cuốn tiểu thuyết thành công, có giá trị, mang lại sự mới mẻ cho văn học viết về dân tộc thiểu số những năm gần đây.

Ngoài ra, chúng ta cũng có thể kể đến những bài báo, lời giới thiệu sách của những tác giả khác cũng có những ý kiến nhận xét về tiểu thuyết Đoàn Hữu Nam. Chúng ta có thể kể đến các bài viết sau:

Trên đỉnh đèo giông bão- một tiểu thuyết có văn (trong sách: **Một thế kỷ thơ văn Lào Cai**, Nxb Hội nhà văn 2010) – Phạm Duy Nghĩa.

“Thế giới nghệ thuật Đoàn Hữu Nam trong tiểu thuyết Thổ phỉ (trong sách: **Một thế kỷ thơ văn Lào Cai**, Nxb Hội nhà văn 2010) - Sương Nguyệt Minh.

Tiểu thuyết Thổ phỉ - Vài cảm nhận - Đoàn Minh Tâm (Tạp chí Văn nghệ quân đội).

“Thổ phỉ” và hiện thực văn chương – Văn Công Hùng.

Thổ Phỉ - Tiểu thuyết đậm nét đặc trưng thể loại – Lộc Bích Kiệm.

Thổ phỉ - Làm mới một đề tài (Độc tiểu thuyết Thổ phỉ của nhà văn Đoàn Hữu Nam, NXB Hội nhà văn, 2010 – Giải A Hội Văn học nghệ thuật các dân tộc thiểu số Việt Nam 2010) (In trong tạp chí: Khoa học và tổ quốc, số tháng 7/2012) – Phạm Duy Nghĩa.

“Thổ phỉ” – Từ một góc nhìn nhỏ - Lâm Tiến.

Qua những công trình nghiên cứu trên, chúng tôi nhận thấy, tiểu thuyết Đoàn Hữu Nam đã thu hút được sự quan tâm, nghiên cứu của nhiều đối tượng cả người nghiên cứu và người sáng tác. Tuy nhiên chủ yếu các tác giả mới chỉ quan tâm tới tiểu thuyết **Thổ phỉ** - một tác phẩm từng được giải thưởng cao và tạo nên tên tuổi của Đoàn Hữu Nam và cũng mới chỉ dừng lại ở những bài báo nhỏ, lẻ, chưa phải là những công trình khoa học. Ngoài tiểu thuyết **Thổ phỉ**, Đoàn Hữu Nam còn các tác phẩm khác cũng có giá trị như: **Tình rừng**,